

Національна спілка краєзнавців України
Управління культури
Житомирської обласної державної адміністрації
Історичний факультет
Житомирського державного університету ім. І. Франка
Житомирська обласна організація НСКУ
Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека
ім. О. Ольжича

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК
«ВЕЛИКА ВОЛИНЬ»

Праці Житомирського науково-краєзнавчого
товариства дослідників Волині,
Житомирської обласної організації НСКУ

Випуск 57

Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції
«Національно-визвольна боротьба українського народу»,
присвяченої 250-річчю козацько-селянського національно-визвольного
повстання на Правобережній Україні «Коліїщина» та
100-річчю подій Української революції 1917-1921 рр.

Житомир, 28-29 вересня 2018 р.

Бердичів
Видавець: ФОП Мельник М.В.
2018

УДК 908(477)
ББК 63.3(4Укр-4Жит)

Національно-визвольна боротьба українського народу. Науковий збірник «Велика Волинь». Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції (Житомир, 28-29 вересня 2018 р.). Вип. 57 / Упоряд. П.С. Скавронський — Бердичів: ФОП Мельник М.В., 2018. — 550 с.

У науковому збірнику вміщено статті і повідомлення учасників Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції, присвяченої 250-річчю козацько-селянського національно-визвольного повстання на Правобережній Україні «Коліїщина» та 100-річчю подій Української революції 1917-1921 рр.

Редакційна рада:

Жуковський О.І. — декан історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук, доцент

Скавронський П.С. — директор Музею історії міста Бердичева, голова правління Житомирської обласної організації Національної спілки краєзнавців України

Ступак Ф.Я. — доктор історичних наук, професор Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

Тимошенко В.І. — директор Малинського краєзнавчого музею, кандидат історичних наук

Ярмошик І.І. — завідувач кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства Житомирського державного університету імені Івана Франка, доктор історичних наук, професор

Відповідальний за випуск: Скавронський П.С.

Упорядник: Скавронський П.С.

Матеріали публікуються в авторській редакції, автори несуть відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей

ЗМІСТ

Розділ I. КОЗАЦЬКІ ПОВСТАННЯ НА УКРАЇНІ У XVI-XVII ст.	
<i>Ярмошик І.І.</i> Можливості українського державотворення у другій половині XVI — першій половині XVII ст.	8
<i>Скруха С.А.</i> Люблінська та Берестейська унії: причини, наслідки та вплив на суспільно-політичне життя України	14
<i>Смирнов І.Г.</i> Гетьман Сагайдачний як Український військовий логіст	24
<i>Данилюк Т.П.</i> Битва під П'яткою — кульмінація повстання під проводом Криштофа Косинського	40
<i>Павловець В.В.</i> Видатний державний діяч — Б. Хмельницький	46
<i>Борисюк О.О.</i> Козацькі полки — учасники Берестецької битви	51
<i>Пилипів Л.А.</i> Військово-стратегічні прийоми Богдана Хмельницького як запорука успіху козацько-селянських військ в ході Визвольної війни 1648-1657 років	61
<i>Ляшук Н. А.</i> Одяг та військово спорядження учасників Берестецької битви	67
<i>Ткачук Я.Й.</i> Повстанський рух на Волині під час I етапу Національно-визвольної війни 1648-1657 рр.	72
Розділ II. КОЗАЦЬКО-СЕЛЯНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНЕ ПОВСТАННЯ «КОЛІВЩИНА»	
<i>Скавронський П.С.</i> Національно-визвольна боротьба українського народу в творчості Тараса Шевченка	76
<i>Яценко В.С.</i> Методичне забезпечення компетентнісно орієнтованого навчання шляхом розроблення тематичних екскурсій і подорожей в гімназії та ліцеї	84
<i>Кучерява В.А., Панчук М.В., Скавронський П.С., Цветкова А.М.</i> Науково-краєзнавча експедиція Житомирщиною за маршрутом: «Бердичів — Кодня — Липки — Бердичів»	94
Розділ III. ПОДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 рр. І НАШ КРАЙ	
<i>Дем'янюк О.Й.</i> Події доби Української Центральної Ради на території Волинської губернії	98

<i>Коломієць Л.В.</i> Гривня народилася в Житомирі	110
<i>Данилюк Т.П.</i> Павло Скоропадський і Бердичівська земля	115
<i>Тимошенко В.І.</i> Малинщина в період Української революції 1917-1921 рр.	122
<i>Святненко В.Г.</i> Криваві жнива 1918-го (до 100-річчя антигетьманського повстання в Брусилові)	133
<i>Студінський В.А.</i> Українські революційні визвольні змагання 1917-1921 рр. та їх перебіг у смт Писківка	143
<i>Завальнюк К.В., Зелінський Р.М.</i> Ісаак Пугач — учасник Української революції 1917-1921 років	148
<i>Зубко О.Є.</i> Бердичівський повітовий комендант Олександр Сергійович Пороховщikov (1918-1919)	152
<i>Коломієць Л.В.</i> Збройні сили Української держави Павла Скоропадського	163
<i>Рудницька Н.В.</i> Громадські та політичні організації Житомира в 1917 р.	171
<i>Скавронська М.В., Скавронський П.С.</i> Зміст виставки «Українська революція 1917-1921: 100 років боротьби», яка експонується в музеях та установах Житомирщини	182
<i>Чупак Т.П.</i> Значення особистості Тараса Шевченка та його творчості на початковому етапі Української революції 1917-1921 рр. в Чигиринському повіті	202
<i>Рева Л.Г.</i> Діяльність Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського в умовах державного відродження України: 1917-1921 років	207
<i>Кукурудза А.Р.</i> Сприйняття та використання пам'яті про національних героїв Коліївщини серед військового середовища Української революції 1917-1921 рр.	212
<i>Мушта О.А.</i> Антипоміщицькі акції в Кам'янській волості у 1917 році	221
<i>Галицька О.Б.</i> Відзначення Бердичівською міською централізованою бібліотечною системою подій української революції 1917-1921 рр.	225
<i>Канчура В.Ю.</i> Події української революції 1917-1921 рр., документи та очевидці	229
Розділ IV. ВІЙСЬКОВІ ПРОТИСТОЯННЯ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1941-1945 рр.) І НАШ КРАЙ	
<i>Дурава Н.Л., Лукуц Ю.М.</i> Уродженець Житомира Микола Величківський як перший голова Української Національної Ради у Києві	234

<i>Бедь М.М., Скавронський П.С.</i> Ідея національно-визвольної боротьби в літературній творчості Устименка П.І.	243
<i>Крішан А.</i> Четвертий вектор визвольної боротьби: утворення та діяльність УПА-Схід у 1943-1944 рр.	263
<i>Провоторов О.М.</i> До питання з історії національно-визвольного руху в Новограді-Волинському (1941-1943 рр.)	273
<i>Цвік Г.В.</i> Національний рух опору на Радомисльщині в 1941 р.	285
<i>Коломієць Л.В.</i> Військовополонені в окупованому нацистами Бердичеві	288
<i>Провоторов О.М.</i> До питання історії національно-визвольного руху в колишніх Городницькому та Ярунському районах Новоградволинщини (1941-1943 рр.)	293
Розділ V. ЗАХИСТ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ В НАШ ЧАС	
<i>Мисько Є.С., Скавронський П.С.</i> Книга пам'яті МВС про захисників державного суверенітету та незалежності України з Житомирщини	303
<i>Голяченко О.С., Онофріюк В.Г.</i> Військовики Хорошівського району, які полягли за волю України на початку ХХІ століття	310
<i>Захарчук Н.М.</i> Історія 26-ї Бердичівської окремої артилерійської бригади	316
<i>Жиденко В.В., Шмиголь С.П.</i> Учасники бойових дій на сході України із с. Рацеве	322
<i>Калінська А.В.</i> Герой сучасності Дульчик Віталій Георгійович	330
<i>Шмиголь С.П.</i> Вадим Бабенко — захисник Донецького аеропорту	336
Розділ VI. АРХЕОЛОГІЯ ЖИТОМИРЩИНИ	
<i>Тарабукін О.О.</i> Розвідки на території і околицях с. Городківка Андрушівського району	340
<i>Дубівка Є.В.</i> Ажурне навершя шпильки ранньої залізної доби із с. Старосільці Житомирської області	346
<i>Тарабукін О.О.</i> Археологічний куточок кабінету історії України і рідного краю в ЗОШ № 14 м. Житомира	359
<i>Груніна С.О., Тарабукін О.О.</i> Старовинні кладовища і кам'яні хрести Житомирщини (за матеріалами розвідок 2012-2014 рр.)	376

Розділ VII. ПОСТАТІ ЖИТОМИРСЬКОГО КРАЮ

<i>Бедь М.М., Скавронський П.С.</i> Роль М.Ю. Шепелюка у вивченні та популяризації життя і творчості Джозефа Конрада	386
<i>Лукуц Ю.М.</i> Видатні уродженці Житомира в Енциклопедії Сучасної України	399
<i>Скавронський П.С.</i> Бердичівський художник Юрій Козлюк підкорив Санкт-Петербург	416
<i>Савицький І.Л.</i> Городківський алматинець — художник І.Я. Стадничук	421
<i>Скавронський П.С.</i> Учень Лонського В.О. — Віктор Матусевич: спортсмен, виробничник і вчений, заступник Генерального конструктора	426
<i>Скавронський П.С.</i> Заслужений працівник культури України Ольга Москаленко	436
<i>Кацук Т.П., Кулачок А.П.</i> Як дитячі захоплення стали справою всього життя краєзнавця П.С. Скавронського	444
<h2>Розділ VIII. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРАЄЗНАВСТВА</h2>	
<i>Соболь Т.Г.</i> Енергетичні ресурси Житомирщини: можливості та перспективи	450
<i>Сінчук В.І.</i> Історія одного фотознімка	457
<i>Дубівка Є.В., Святюк Ю.В.</i> Забуті Олендри	467
<i>Сінчук В.І.</i> Сталінські репресії 1938 року в селі Маркуші Бердичівського району	471
<i>Дубівка Є. В.</i> Мотив води в легендах та переказах Городківки	479
<i>Ваховський В.С., Коган Л.Г.</i> Зниклі християнські некрополі Новограда-Волинського	497
<i>Ступак Ф.Я.</i> З минулого соціальної підтримки військовослужбовців та їх родин	507
<i>Ананченко Н.І., Скавронський П.С.</i> Персональні виставки юних бердичівлян під час міського фестивального тижня обдарованої молоді	511
<i>Магась-Демидас Ю.І.</i> Профспілковий рух на Волині в 1905-1907 рр.	517
<i>Зосімович О.Ю.</i> Становлення та розвиток інституту адвокатури на землях Волині в XVI-XVIII ст. (на матеріалах історичних публікацій)	522

<i>Гуцало Л.В.</i> Організація переселення євреїв (на прикладі Волинської округи) у 1920-х рр.	530
<i>Градовський П.М.</i> Весілля на Черняхівщині у далеких п'ятдесятих	536
Невтомна дослідниця життя і творчості Лесі Українки (до 80-річчя Віри Омелянівни Рильської)	541
КРАЄЗНАВЧИ ЮВІЛЕЇ	543
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	544

НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ

*Учасникам і гостям
науково-краєзнавчої конференції
«Національно-визвольна боротьба українського народу»*

Шановні друзі!

Щиро вітаю організаторів, учасників та гостей всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції «Національно-визвольна боротьба українського народу», яка присвячується 250-й річниці козацько-селянського національно-визвольного повстання на Правобережній Україні «Коліївщина» та 100-річчю подій Української революції 1917-1921 рр.

Переконаний, що ваша конференція стане важливим кроком у розвитку краєзнавства, популяризації та систематизації історичної спадщини краю, продовжить глибокий аналіз його історії та традицій.

Бажаю всім учасникам конференції натхнення, плідної роботи та вагомих результатів в краєзнавчій роботі по дослідженню історії свого краю.

З повагою

***Голова Національної спілки
краєзнавців України,
член-кореспондент НАН України***

О.П. Реснт

28 вересня 2018 року

«Космічний мандрівник» — обласна виставка-конкурс «Космічні фантазії», номінація «Вироби з шкіри та хутра», 1 місце, виставка дитячих робіт у м. Житомирі (Житомирська обласна рада).

Вихованку гуртка «Природа і фантазія» **Квітченко Софію** було відзначено: на щорічній міській церемонії нагородження кращих бердичівлян «Людина року — 2016», на щорічній церемонії «Кращий Разумковець — 2016».

Керівник «Моделювання іграшок-сувенірів» Сальнікова Олена Євгенівна розповідає: «**Тамара Поліщук** прийшла в гурток «Моделювання іграшок-сувенірів» у 2007 р. Впродовж десяти років дівчина наполегливо удосконалювала свої знання та практичні навички у напрямку декоративно-прикладного мистецтва. Тамара талановита, їй притаманне почуття новизни, не боїться експериментувати, багато ідей для творчості черпає з навколишнього світу та оточуючої природи. Безмежний політ фантазії дівчина втілює в креативні авторські роботи. З відзнакою закінчила художню школу. Охайна, вмій ефективно організувати свій час, намагається передати свою майстерність іншим гуртківцям. Розуміє красу декоративних виробів, виготовлених власними руками, та цінує їх. Отримує задоволення у творчій самореалізації. Тривале навчання в гуртку виховало у Тамари повагу до традицій і звичаїв українського народу, його побуту, доброзичливе ставлення до людей, вміння цікаво проводити свій вільний час. Тамара працює в різних техніках традиційного і сучасного декоративно-прикладного мистецтва. Її роботи високо оцінені на виставках-конкурсах різного рівня: неодноразовий абсолютний переможець обласних виставок-конкурсів «Великодні писанки». Неодноразово була номінована на нагородження у щорічній міській церемонії відзначення кращих бердичівлян «Подія року». У майбутньому Тамара планує пов'язати свою трудову діяльність з декоративно-прикладним мистецтвом.

Отже, талановиті педагоги Центру позашкільної освіти ім. О. Разумкова, практично формують в підростаючого покоління уміння і навички, які стануть в майбутньому їх житті, або їх професією, або просто захопленням, як доповнення до їх основної діяльності.

— о —

УДК 94 (477.4) «1905-1907»

МАГАСЬ-ДЕМИДАС Ю.І.
(м. Житомир)

ПРОФСПІЛКОВИЙ РУХ НА ВОЛИНІ В 1905-1907 рр.

***Анотація.** Метою статті є характеристика профспілкового руху у Волинській губернії у період Першої російської революції. На основі архівних матеріалів та досліджень істориків проаналізовано передумови та основні тенденції розвитку професійних спілок регіону. З'ясовано, що, незважаючи на*

відсталість промисловості краю, тут мали місце професійні об'єднання у найбільш розвинених галузях.

Ключові слова: *Волинь, Перша російська революція, робітничий рух, професійна спілка, страйк, локаут.*

Стрімкий розвиток капіталізму в кін. XIX — на поч. XX ст. у Російській імперії та на українських землях у її складі спричинив зростання чисельності робітників, а отже — посилення робітничого руху. Одним із проявів захисту економічних та політичних інтересів робітництва стала організація професійних спілок. На Волині профспілковий рух також розвивався, маючи свої особливості.

Розвиток профспілкових організацій досліджували ряд науковців. Так, авторським колективом під керівництвом О.П. Реєнта підготовлено ґрунтовну працю із історії професійних спілок в Україні [4]. Видано також ряд збірників матеріалів та доповідей із означеної тематики [1; 8]. Окремі аспекти розвитку профспілкового руху досліджували М.П. Зима [3], В.Г. Паращук [7] та інші. Історії профспілкового руху Російської імперії присвятили свої роботи зарубіжні дослідники В.І. Носач [5], Г.В. Саргсян [9] тощо. Разом із тим, попри наявні дослідження, питання профспілкового руху на Волині у вказаний період залишається не розкритим.

На початку XX ст. Волинська губернія не мала високо розвинутого фабрично-заводського виробництва, це був, головним чином, сільськогосподарський район. Серед галузей промисловості переважали ті, що були пов'язані з переробкою сільськогосподарської продукції, особливо виділялася цукрова, де було залучено 40% робітників, зайнятих у промисловості краю. Помітну роль відігравала також деревообробна промисловість, підприємства із виробництва скла, фарфору та цегли, паперу та картону.

За даними першого загальноросійського перепису населення у промисловості було зайнято 25 тис. робітників (крім залізничного транспорту), що складало менше 1% населення регіону. Значний відсоток становило кустарне виробництво: у 1906 р. ремеслами займалися більше 95 тис. осіб. Навіть після революції 1905-1907 рр., коли намітилася тенденція зростання кількості підприємств, зокрема крупних, та, відповідно, збільшення чисельності робітників, економіка краю зберігала аграрний характер [14, с. 138-141].

На думку волинського губернатора, на початку XX ст. регіон мав широкі можливості для розвитку фабрично-заводської промисловості й торгівлі (багаті природні ресурси, сприятливі кліматичні умови, прикордонне розташування), проте причинами відставання він називав надзвичайно низький рівень освіченості населення, відсутність заможних та ініціативних людей, озброєних прагненням використати природний потенціал губернії для її

розвитку, засилля єврейського капіталу. Як зазначав можновладець, заможна аристократія була стурбована власним збагаченням, а не розвитком регіону, а заселені колоністи сприяли піднесенню культури сільського господарства, проте вони залишалися відособленою соціальною групою, й на відстале місцеве селянство впливали мало. Діяльність земських установ не була достатньо ефективною й часто викликала підозру бідного населення [10, арк. 2-2зв., 3, 7зв., 9зв.].

Становище промислових та сільськогосподарських робітників було вкрай складним: бідність та неможливість захистити свої соціально-економічні інтереси, відсутність юридичних прав були невід'ємними супутниками в житті трударя. Уряд здійснював певні спроби допомогти робітництву та послабити соціальну напругу (т. зв. зубатовщина, товариства взаємодопомоги), однак ці заходи були недостатніми й непослідовними. Спалахували робітничі протести, кульмінацією яких був загальний страйк 1903 р. Переломним став 1905 р., коли робітничий рух вийшов на якісно новий рівень, що проявилось в об'єднанні у професійні спілки. Першою такою організацією стала «Спілка працівників друкарської справи», створена у квітні 1905 р. в Санкт-Петербурзі. Подібні об'єднання стали виникати по всій імперії, зокрема, на Волині працівники друкарської справи теж мали свою профспілку [13, арк. 30].

В досліджуваній період на Волині діяли також професійно-політичні об'єднання, наприклад, Союз учителів та Поштово-телеграфний союз. Ці організації висували не лише економічні, а й політичні вимоги: запровадження демократичних свобод, чотирихвістки, Установчих зборів та реформування державного устрою на демократичних засадах. Протягом 1906-1907 рр., під впливом репресій та діяльності соціал-демократичних партій, частина з ним відмовилася від політичних гасел і перейшла на суто професійні рейки.

Знаковою подією в розвитку профспілкового руху стало видання Миколою I 4 березня 1906 р. указу «Про тимчасові правила про товариства і союзи» — це був перший нормативно-правовий акт, що регулював діяльність професійних спілок. Отже, профспілки таким чином отримали право на легальне існування. Разом з тим, документ містив багато обмежень: його завданням було взяти під урядовий контроль робітничий рух та утримувати його в прийнятних для влади межах. Так, метою діяльності профспілок проголошувався захист лише економічних інтересів трударів, будь-які політичні гасла не допускалися. На створення професійних об'єднань не мали права сільськогосподарські робітники, працівники підприємств державного значення (пошти, телеграфу, залізниць). Заборонялося також об'єднання професійних спілок у союзи тощо [6].

Діяльність профспілок обмежувалася також наказом про заборону проведення зборів у недільні та святкові дні (в робочі дні зібрання дозволялися лише з 16 до 20-ї години). Згодом влада почала перешкоджати й тим зборам, що не суперечили законодавству, вимагаючи нотаріального засвідчення

підписів членів спілок на клопотаннях, дозволяючи лише зібрання з організаційних питань (для заслуховування звітів та виборів), або взагалі забороняючи установчі збори спілок [15, с. 63].

Діячі профспілок продовжували піддаватися жандармському переслідуванню. Так, 18-19 липня 1907 р. в м. Полонному Новоград-Волинського повіту Волинської губернії планувалося проведення конференції лісових прикажчиків, але вона не відбулася через арешт чотирьох осіб, що мали брати в ній участь [11, арк. 16].

Не зважаючи на економічну відсталість, на Волині діяв цілий ряд легальних профспілок. Восени 1907 р. в губернії їх було 13: спілка працівників друкарської справи; дві спілки прикажчиків; спілка працівників тютюнових і гільзових фабрик; спілка меблярів; спілка столярів; спілка виробників кавказького срібла; спілка бляхарів; спілка кравців і шапочників; спілка годинників та ювелірів; спілка малярів; спілка прасувальників у пральнях; спілка шапочників [13, арк. 30-30 зв.; 15, с. 45]. Як бачимо, характер профспілкового руху був цілковитим відображенням структури економіки краю.

Профспілки, що не відповідали законодавству, підлягали ліквідації. Однак подекуди нелегальні профспілки все одно існували. Так, у серпні 1907 р. в Острозі поліцією було виявлено професійну спілку вчителів-євреїв. Організація поширювала свої листівки, у якій вимагала від роботодавців платити учителям зарплату за місяць Тішрей (у попередні роки її не платили через велику кількість релігійних свят у вказаний період) [2, арк. 1, 2зв.-3].

Профспілки швидко відчули потребу в централізації та координації діяльності. Почалося створення центральних бюро, зокрема, 1906 р. велася робота з організації такого бюро в Житомирі (крім цього в Одесі, Києві, Катеринославі, Полтаві та на Донбасі). Оскільки такі об'єднання заборонялися законодавством, роботу доводилося здійснювати нелегально [15, с. 52-53].

Мали місце спроби налагодження зв'язків між спілчанами різних регіонів, про що, наприклад, свідчить лист Білоцерківської профспілки прикажчиків до інших аналогічних спілок, зокрема й м. Житомира (1907 р.), у якому йшлося про те, що білоцерківські бакалійні прикажчики організували страйк із метою врегулювання тривалості робочого часу, у відповідь на що роботодавці оголосили локаут. У зв'язку з цим у листі висловлювалося прохання щодо збору коштів на користь 40 сімей постраждалих робітників та наголошувалося на необхідності об'єднання зусиль трудівників різних регіонів заради досягнення спільної мети [11, арк. 11].

Зазначимо, що в роки революції локаути були поширеним методом боротьби роботодавців проти робітничого руху, що, в свою чергу, активізувало солідарність профспілок. Так, локаут 1907 р. у житомирських друкарнях став одним із найбільших у Наддніпрянській Україні, оскільки після його оголошення київські друкарі відмовилися виконувати замовлення

житомирських друкарів, а коли почався локаут у київських друкарнях, то київських робітників підтримали профспілки друкарів інших міст. Врешті-решт справа вирішилася не на користь робітників, проте це був яскравий приклад профспілкової солідарності [15, с. 60].

Були приклади й успішних протестів. Так, 4 тижні тривав страйк меблярів у Житомирі, висувалася вимога зменшення тривалості робочого дня на одну годину. В кінцевому рахунку вимога страйкарів була задоволена [15, с. 58].

На Волинь намагалися поширити свій вплив загальноросійські профспілкові організації. Наприклад, 1907 р. центральне бюро Всезагального союзу шкіряників надіслало у губернію листа із вимогою, відповідно до постанови установчого з'їзду, надсилати 20 % членських внесків у центральне бюро (для проведення агітації і утворення спілок шкіряників там, де їх іще немає) та 30 % у страйковий фонд на місцях [12, арк. 2].

Таким чином, на початку ХХ ст. Волинська губернія була аграрним регіоном. Серед галузей промисловості переважала переробка продукції сільського господарства, значний відсоток належав кустарному виробництву. Правове й матеріальне становище робітничого прошарку було вкрай незадовільним. Це спричинило посилення соціальної напруги, апогеєм якої стала Перша російська революція, у якій населення Волині брало активну участь. Революція відкрила шлях до розвитку робітничих професійних спілок. У краї діяли легальні професійні об'єднання в найбільш розвинених галузях господарства, а також там, де це було дозволено законодавством. Поліцією велася боротьба із нелегальними профспілками. Незважаючи на підозріле ставлення з боку влади до професійних спілок, останні все ж намагалися створювати центральні координаційні органи й налагоджувати співробітництво зі спілками інших регіонів.

Література та джерела

1. 90 років виникнення масового профспілкового руху в Україні [Текст] : матеріали наук. конф. «Профспілковий рух в Україні: актуальні проблеми теорії, історії і сучасності», присвяченої 90-річчю виникнення масового профспілкового руху в Україні / Федерація профспілок України, Академія праці і соціальних відносин. — К. : Логос, 1996. — 248 с.
2. Державний архів Житомирської області. — Ф. Ф-70. — Оп. 1. — Спр. 897. — Арк. 26.
3. Зима М.П. Профспілки України: минуле і сучасність [Текст / М.П. Зима ; Асоціація профспілок України. — К., 1996. — 43 с.
4. Нариси історії професійних спілок України [Текст] / О.П. Реєнт [та ін.] ; голов. ред. О.М. Стоян ; Федерація профспілок України. — К., 2002. — 729 с.
5. Носач В.И. Профессиональные союзы в России (1905-1930) / В.И. Носач. — СПб. : СПбГУП, 2001. — 400 с.

6. О временных правилах об обществах и союзах // Полное собрание законов Российской империи. — Собр. 3. — Т. XXVI. — СПб., 1909. — С. 201-207.
7. Парашук В.Г. Витоки профспілкового руху на Поділлі / В.Г. Парашук // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: науково-практичний збірник. — № 3 (55). — К. : Сталь, 2010. — С. 4-10.
8. Профспілковий рух в Україні: Історія та сучасність [Текст] : зб. матеріалів про відзначення 90-річчя виникнення масового профспілкового руху в Україні / Федерація професійних спілок України. — К. : [б.в.], 1996. — 44 с.
9. Саргсян Г.В. Школа классової революційної боротьби. Профсоюзи російського пролетаріата в революції 1905-1907 гг. / Г.В. Саргсян. — М. : Профиздат, 1985. — 280 с.
10. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (Далі — ЦДІАК України). — Ф. 442. — Оп. 642. — Спр. 497. — 36 арк.
11. ЦДІАК України. — Ф. 1335. — Оп. 1. — Спр. 2118. — 26 арк.
12. ЦДІАК України. — Ф. 1335. — Оп. 1. — Спр. 2119. — 2 арк.
13. ЦДІАК України. — Ф. 1335. — Оп. 1. — Спр. 120. — 42 арк.
14. Цецик Я.П. Економіка Волині наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. / Я.П. Цецик // Історичний архів. Наукові студії. — 2016. — № 16. — С. 138-143.
15. Шлосберг Д. Професійний рух 1905-07 рр. на Україні / Д. Шлосберг // Літопис революції. — ДВОУ : Видавництво «Пролетар». — 1930. — № 6 (45). — С. 29-82.

— о —

УДК 908

ЗОСІМОВИЧ О.Ю.

(м. Житомир)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ НА ЗЕМЛЯХ ВОЛИНИ В ХVІ-ХVІІІ ст. (на матеріалах історичних публікацій)

***Анотація.** Процес формування адвокатури на землях Волині розпочався в ХVІ ст. — часі, коли українські території входили до складу Великого князівства Литовського і продовжився в період їх перебування у складі Речі Посполитої. Основні положення судового представництва і захисту були законодавчо оформлені Литовськими Статутами, польськими конституціями та Магдебурзьким правом. В період становлення були визначені основні вимоги до адвокатів, підстави їх відповідальності перед процесуальними сторонами, правила та принципи діяльності. В статті розглядаються правові засади функціонування інституту адвокатури в період*